

Ympäristöterveyskeskus
S. Mäkelä

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo@mmm.fi

LAUSUNTO

D/336/11.02.02.00/2021

8.2.2021

Viite: Lausuntopyyntö 7.12.2020, VN/5326/2020

LAUSUNTO KANSALLISEN VESIHUOLTOUUDISTUKSEN VISIOSTA JA SEN TOIMENPANO-OHJELMAN LUONNOKSESTA

Maa- ja metsätalousministeriö pyytää mm. kuntien terveydensuojeluviranomaisilta lausuntoa käynnistämänsä kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. Luonnos koostuu pääviestit esiin nostavasta visiosta sekä siihen liittyvästä toimenpideohjelmasta.

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 16.1.2020 hankkeen kansallisen vesihuoltouudistuksen toteuttamiseen toimintakaudelle 16.1.2020-31.12.2022. Kansallisella vesihuoltouudistuksella etsitään ratkaisuja Suomen vesihuollon uudistamiseen ja toimintaympäristön muutosten ennakointiin. Vesihuoltouudistuksen tavoitteena on varmistaa kaikille turvallinen ja laadukas vesihuolto sekä edistää vesihuollon energia- ja resurssitehokkuutta. Tavoitteena on myös alan ilmastoneutraalius.

Vesihuoltouudistuksen visio ja tavoitteet:

Toimiva ja tarkoituksenmukainen lainsäädäntö ja valvonta Kokonaisuus käsittää vesihuoltolainsäädännön uudistuksen vaiheittain, vesihuoltolaitosten hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönoton (ns. hymynaamat) ja talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen. Toimivat vesihuoltolaitokset Alueellisen yhteistyön ja pitkäjänteisen investointisuunnittelun kehittäminen sekä kohdennettua neuvonta-apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille. Osaamisen kehittäminen Vesihuoltoalalle määritetään pätevyysvaatimukset ja osaamista kehitetään.

Resurssiviisaus ja digitalisaatio Alueellisten ja maakunnallisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien välisen yhteistyön edistäminen ja vesihuoltolaitosten digitalisaatiovalmiuksien ja tiedonhallinnan kehittäminen.

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän ympäristöterveyskeskus pitää vesihuollon kokonaisuudistusta hyvänä. Sille asetetut tavoitteet edistävät turvallisen vesihuollon toteutumista. Visio, tavoitteet ja toimenpidesuunnitelma käsittelee kattavasti eri toimialoja, kehittämistarpeita ja vastuutahoja.

Toimiva ja tarkoituksenmukainen lainsäädäntö ja valvonta

Vesihuoltolaitoksia ja myös muita talousvettä toimittavia laitoksia koskevissa nyt uudistettavissa lainsäädännöissä (vesihuoltolain tarkistaminen ja EU:n juomavesidirektiivi) on tärkeää tarkastella ja täsmentää eri toimijoiden vastuut ja tehtävät. Siihen sisältyy myös valvontaoikeus, valvontavastuut ja -tavat ja toimivaltatarkastelu mukaan lukien lainsäädännön veloitteiden noudattamatta jättämisestä käytettävät määräykset tai pakkokeinot.

Lisäksi on varmistuttava, ettei vesihuoltolaitoksia tai muita talousvettä toimittavia laitoksia koskevissa lainsäädännöissä ole jatkossa keskinäistä ristiriitaa, epäselvyyttä tai päällekkäisyyttä ja ettei niiden ulkopuolelle jää talousveden laadun, vesihuollon turvallisuuden tai haavoittuvuuden kannalta oleellisia asiakokonaisuuksia tai toimintoja. Vesihuoltolaitoksia ja muita vesilaitoksia koskevan lainsäädännön kokonaisuutta arvioitaessa voi olla tarpeen tarkastella terveydensuojelu- ja vesihuoltolain lisäksi myös ympäristönsuojelu- ja vesilakia.

Uudistuksessa tulee huomioida toiminta häiriötilanteissa valtakunnallisen, alueellisesti laajan, usean vesihuoltolaitoksen tai ympäristöterveydenhuollon valvontayksikön alueelle kohdistuvan vesihuollon häiriötilanteen osalta. Täsmennystä vaatii häiriötilannetoiminnan tilannekuvan muodostaminen, roolit esimerkiksi tilannejohtajuus ja tiedotusvastuut tai viranomaispäivystys.

Myös riittävät vesihuollon viranomais- ja valvontaresurssit tulee varmistaa ja heidän asiantuntemustaan ja osaamistaan ylläpitää. Vesihuoltolain mukaisia viranomaisia määritettäessä tulee varmistaa terveydensuojeluviranomaisen rooli siten, ettei terveydensuojeluviranomainen toimi yksinomaan tietoja kokoavana ja raportoivana tahona vaan sillä on selkeästi määriteltä, kokonaistavoitetta edistävä viranomaistehtävä. Terveydensuojeluviranomaisella on suorittamansa säännöllisen valvonnan johdosta hyvä tietämys vesihuoltolaitosten ja muiden talousvettä toimittavien laitosten tilasta ja toimivat yhteydet valvontakohteisiin.

Terveydensuojeluviranomainen on omassa valvonnassaan jo tehnyt useamman vuoden ajan työtä vesihuoltolaitosten riskinarvioinnin edistämiseksi ja pääosa vesihuoltolaitosten riskinarvioinneista on hyväksytty. Talousveden riskinarviointivelvoitteesta sekä riskinarvioinnin hyväksymisestä tulee jatkossakin säätää terveydensuojelulaissa etenkin, jos vesihuoltolaki ei tulevaisuudessakaan kata vesilaitoksia kattavasti.

Hyvän vesihuollon kriteereitä vesihuoltolaitoksille valmisteltaessa on tarpeen tehdä laaja-alaista yhteistyötä, mukaan lukien terveydensuojeluviranomaiset. Jos kriteerien arvioinnista säädetään osana vesihuoltolain tarkistamista ja valvonnassa päädytään Oiva -tyyppiseen järjestelmään, tulee toimintatavat ja arviointikriteerit olla yksiselitteisiä. Niitä määritettäessä tulee yksilöidä, mikä taho mitään tarkastaa ja siten arvioi. Lisäksi kansalaisille tulee viestiä selkeästi, että hymynaama-arviolla ei ole tarkoitus viestiä yksinomaan talousveden turvallisuudesta ja käyttökelpoisuudesta. Vesilaitoksilla on erikseen velvollisuus tiedottaa käyttäjille myös jakamansa talousveden laadusta. Kuluttajille suunnatun viestinnän tulee olla selkeää ja helposti tulkittavaa.

Julkaistavaa arviointiasteikkoa tulisi vielä miettiä uudelleen. Esimerkiksi terveydensuojeluviranomaisen suorittamilla tarkastuksilla laitoksen toimintaa arvioidaan suhteessa toimialan lainsäädännön vaatimuksiin. Sen vuoksi hyvän vesihuollon kokonaisarvosanan määrittämisessä soveltuvampi arviointiasteikko olisi: vaatimuksenmukainen, vähäisiä puutteita (toimija korjaa omavalvonnassa), korjattavaa (määräaika) ja huono (pakkokeinot). Parhaimman arvosanan saamiseen tulisi riittää se, että täyttää lainsäädännön tai muiden asetettujen kriteerien vaatimukset.

Toimivat vesihuoltolaitokset

Vesihuoltolaitosten alueellinen yhteistyö ja sen kehittäminen, esimerkiksi osaamis- ja ope-
rintiyhteistyö, on tärkeää esimerkiksi laitosten normaalitoiminnan, häiriötilannetoiminnan
ja resurssien haavoittuvuuksien vähentämiseksi. Tähän on syytä kannustaa koko vesihuolto-
kenttää koskien kaikkia vesilaitoksia. Yhteistyön lisäämiseen on syytä kannustaa myös sellai-
sia talousvettä toimittavia vesilaitoksia, joilla ei ole vahvistettua toiminta-aluetta ja joita ve-
sihuoltolaki ei koske. Lisäksi on tärkeää, että hankkeen tavoitteille asetetaan realistiset mää-
rääjat siten, että vesihuoltolaitoksilla on riittävästi aikaa perehtyä erilaisiin vaihtoehtoihin,
kouluttautua sekä suunnitella ja toteuttaa tarvittavat toimenpiteet.

Aiemmin edellytetyn vesihuollon kehittämissuunnitelman ja siihen nyt esitetyn investointi-
suunnitelman laatimisveloitteen palauttaminen vesihuoltolakiin on kannatettavaa kunnan
vesihuollon kokonaistarkastelun ja kehityksen kannalta. Terveysturvallisuus ja terveydelliset
näkökohdat on myös vesihuollon kehittämistarvetta ohjaava osa-alue. Esimerkiksi alueelliset
kaivoveden laatuongelmat voivat lisätä tarvetta vesihuollon kehittämiseksi alueelle. Suunni-
telmaa laadittaessa tulisi tehdä entistä laaja-alaisempaa yhteistyötä, jossa on pidettävä mu-
kana vesilaitokset, jotka eivät ole vesihuoltolaitoksia tai ovat pieniä Stm asetuksen 401/2001
mukaisia vesilaitoksia. Terveysturvallisuusviranomaisen tulisi osallistua tähän yhteistyöhön.

Apua, neuvontaa ja ohjausta tarvitsevat vesihuoltolaitokset esitetään toimenpideohjelmassa
kartoitettavaksi yhteistyössä terveysturvallisuusviranomaisen ja Ely -keskusten kanssa audi-
toimalla vesilaitokset Hyvän vesihuollon kriteereitä apuna käyttäen. Terveysturvallisuusvir-
naomaisen osallistuminen auditointiin on järkevää ja siitä aiheutuvat kustannukset esim. re-
surssien varaamisesta ja kouluttautumisesta tulisi korvata, jotta arviointia pystytään edistä-
mään tehokkaasti. Tarvittava neuvonta esitetään järjestettävän ELY-keskusten hankkimien ja
ohjaamien neuvontapalveluiden toimesta. Tässä yhteydessä tulisi huomioida myös terveys-
turvallisuuslakiin kirjattu neuvonta- ja ohjausvelvollisuus, jota terveysturvallisuusviranomaisen
suorittaa omalla toimialallaan. Päällekkäistä neuvontaa ei ole järkevää organisoida. Myös
pienet toimijat tulee jatkossakin pystyä pitämään viranomaisvalvonnan ja neuvonnan piiris-
sä, vaikka lainsäädäntöön tulisi velvoitteita, jotka koskevat vain vesihuoltolaitoksia.

Osaamisen kehittäminen

Vesihuoltoalalle esitetään määrittäviksi pätevyysvaatimukset ja osaamista kehitetään. Päte-
vyysvaatimuksissa tulee huomioida kooltaan ja toiminnoiltaan erilaiset vesi- tai jätevesilai-
tokset ja varahenkilöt. Pätevyysvaatimusten tulee kattaa henkilöstön lisäksi ulkopuoliset
operointipalvelut sekä talousveden terveydellisen laadun kannalta olennaiset muut ulkopuo-
liset urakointipalvelut. On hyvä huomioida, että käytössä ollut vesityökortti on palvellut hy-
vin nimenomaan talousveden laatuun, työskentelyhygieniaan ja näytteenottoon perehtymis-
tä ja tämä osa koulutusta tulisi säilyttää tai sisällyttää uudistettuihin koulutuksiin. Koulutuk-
sen saatavuutta tulisi lisätä esim. etänä suoritettavien kursseiden ja kynnystä osallistua laskea.
Tämä tukisi osaltaan varsinkin pienille laitoksille suunnattua neuvontaa.

Resurssiviisaus ja digitalisaatio

Toimenpideohjelmassa esitetään, että vesihuoltolaitosten tietojärjestelmien ja digiosaami-
sen kehittäminen on vesihuoltolaitosten oman toiminnan tehostamisen lisäksi edellytys val-
vonnan ja tiedon avoimuuden parantamiselle sekä tiedon yhteiskäytön edistämiseksi. Tieto-
järjestelmien kehittäminen on myös veden laadun varmistamisen, tiedonsiirron, laitoksen
turvallisuuden ja häiriötilannetoiminnan ja tiedottamisen kannalta hyvä, mutta tietoturvalli-

suus ja salassapitosäädökset on huomioitava. Kun mietitään tietojärjestelmien välisiä rajapintaratkaisuja, tulisi huomioida myös terveysuojeluviranomaisen käyttämä kansallinen VATI-tietojärjestelmä.

Silja Mäkelä
Toimialajohtaja